

MADANIY TURIZM SOHASIGA OID NASHRLARNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI (XORIJIY VA MAHALLIY NASHRLAR MISOLIDA) O‘RGANISH

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy va rassomlik va dizayn instituti San‘atshunoslik va Amaliy san‘at fakulteti 1-kurs

magistranti **Uroqboyeva Maftuna Almos qizi**

+9989 93 356 67 22

@uroqboyevamaftuna6gmail.com

Anotatsiya; *Ushbu maqolada madaniy turizm sohasiga oid nashrlarning rivojlanish jarayoni, ularning mazmuni, shakli va jamiyatdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda xorijiy va mahalliy nashrlar misolida madaniy turizmga oid ilmiy, ommabop hamda axborot nashrlarining o‘ziga xos xususiyatlari, rivojlanish bosqichlari va ularning turizmni targ‘ib qilishdagi roli o‘rganiladi. Shuningdek, turli mamlakatlarda chop etilayotgan nashrlar tajribasi hamda ularning madaniy merosni targ‘ib qilish, turistik salohiyatni oshirish va madaniyatlararo aloqalarni rivojlantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijasida madaniy turizmga oid nashrlarning mazmuniy yo‘nalishlari, auditoriyaga ta’siri va rivojlanish tendensiyalari aniqlanadi.*

Kalit so‘zlar:*madaniy turizm, turizm nashrlari, turistik axborot, madaniy meros, xorijiy nashrlar, mahalliy nashrlar, turizm marketingi, turizm targ‘iboti, ommaviy axborot vositalari, turizm rivoji.*

Madaniy turizm tarixiy, madaniy yoki geografik diqqatga sazovor joylarga tashriflarni o‘z ichiga olishi bilan boshqa turizm yo‘nalishidan ajralib turadi. Madaniy turizm turizmning eng ommaviy turi hisoblanadi. Bunday sayohatlarning asosiy maqsadi turistik diqqatga sazovor joylar tarix, arxitektura, san‘at yodgorliklari; tabiiy va etnik xususiyatlar; xalqing tarixiy va zamonaviy hayoti va etnografik madaniyati xalq hunarmandchiligi bilan tanishishdan iboratdir. Madaniy turizmni nafaqat turizm turlaridan biri, balki shahar hududini rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liq holda shaharning madaniy sohasini rivojlantirishning eksport strategiyasi sifatida ham ko‘rib chiqsa bo‘ladi deb ham aytishimiz mumkin. “Madaniy turizm” atamasi nisbatan yaqinda – XX asrning 80-yillarida paydo bo‘lgan va “meros turizmi” deb nomlangan hodisadan kelib chiqqan bo‘lib, bu hodisa ko‘p sabablarga ko‘ra XX asrning 70-yillaridan boshlab butun dunyoda juda mashhur bo‘lib kelgan. O‘shandan beri biz madaniy merosni tarixiy, harbiy, adabiy, badiiy deb talqin qildik va "madaniy turizm" atamasi barcha diqqatga sazovor joylar bilan tanishishni o‘z ichiga olgan bo‘lsa-da, u ko‘proq badiiy meros (san‘at, arxitektura) bilan bog‘liqligini ko‘rishimiz mumkin. Bugungi kunda turizm iqtisodiyotning eng yirik yuqori daromad keltiradigan va eng dinamik tarmoqlaridan biridir, shuning uchun ko‘p yillar davomida turizm mahalliy iqtisodiyotni rag‘batlantiradigan, mamlakat aholisining

turmush darajasi va sifati va turmush darajasiga ta'sir qiluvchi tarmoq sifatida qaralib kelmoqda [1].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-avgustdagi PF-5781-son “O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoniga muvofiq O'zbekiston Respublikasi vazirliklari va idoralari tomonidan turistik xizmatlar sifatini yaxshilash, turizm sohasidagi kadrlar malakasini oshirish, milliy turistik mahsulotlarni chet elda faol targ'ib qilish va respublikaga kelayotgan xorijiy sayyohlar sonini ko'paytirish bo'yicha ko'riladigan chora-tadbirlar belgilangan [2]. Madaniy turizmni targ'ib qilishda mamlakatimizda bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda. Bunga misol tariqasida mamlakatimizda turizm doirasidagi o'tkazilayotgan tadbir va konferensiyalar, jahonning turizm sohasi rivojlangan davlatlar bilan tuzgan memorandumlari va jahonda o'tkazilayotgan ko'rgazmalarni aytishimiz mumkin.

XIX-XX asrlarda targ'ibot qilishning eng samarali yo'llaridan biri nashriyotlar orqali yoritib berish hisoblangan. Nashriyotlar orqali eng so'nggi yangiliklar e'lon qilingan va ular ommaviy axborot vositasining asosiy turlaridan biri hisoblangan. Ammo XXI asrga kelib, internet ommaviy axborot vositasining ashaddiy turi bo'lib qoldi. Internet nashriyotlarni ham o'z domiga tortdi. Endilikda nashrlar onlayn ko'rinishga ham ega. Onlayn nashrlarning imkoniyatlari ko'p bo'lib, har bir tadqiqotchi uchun anchagina qulayliklarga ega. Muzeyshunoslik va madaniy turizmga oid jurnallarning internet saytlari samarali faoliyat olib borganligi sababli, ilmiy nashrlar dunyo miqyosida barcha auditoriya egalariga ma'lumotlarga osonlik bilan olish imkoniyati mavjud.

Ervin C. Zepp Ogayo shtati muzeyi direktori “Muzey va nashriyot” deb nomlangan maqolasida quyidagicha ta'riflaydi: Muzey va gazeta qaysidir ma'noda bir-birini to'ldiruvchi [T] funksiyasini bajaradi: muzey madaniyatimizning moddiy yodgorliklarini saqlaydi; gazeta hozirgi kunning yozuvchisi. Har bir muassasaning maqsadi va mas'uliyati inson tajribasining bilimlarini tarqatishdir. Muzey buni moddiy narsalarni namoyish qilish orqali amalga oshiradi, gazeta o'z yakunini rasmlar bilan to'ldirilgan yozma so'z orqali amalga oshiradi. Bu ikki buyuk madaniyat idorasi xalq oldidagi majburiyatlarini bajarishda bir-birini to'ldirishi mumkin. Amerika Qo'shma Shtatlarida muzeylar va gazetalar juda ko'p odamlarni qamrab oladi: 2500 ta muzeyga yiliga 60 000 000 ga yaqin kishi tashrif buyuradi, jami 52 000 000 ga yaqin 1800 ta kundalik gazetalar har kuni 100 000 000 dan ortiq o'quvchilarni qamrab oladi. Gazetalar ham, muzeylar ham ma'lumot olish istagini, o'zimiz va dunyomiz haqida shaxsiy bilimga bo'lgan ehtiyojni qondiradi. Muzey o'tmishni qayta yaratishi yoki bugungi kunni tushuntirishi, fan va sanoat taraqqiyotining oqibatlarini va imkoniyatlarini ochib berishi yoki o'tmish va hozirgi san'at va hunarmandchilikni namoyish qilishi mumkin. Gazeta o'zining yangiliklar maqolalari va badiiy hikoyalari orqali xuddi shunday maqsadga erishadi. Muzey va gazeta jamoatchilikka tajribani qayta yashashga imkon berishi mumkin. Muzey

ham, gazeta ham ziddiyatli vaziyatlarni ko'rsatishi va ko'pchilikning savolning ikki tomonini yonma-yon ko'rish istagini qondirishi mumkin. Muzey va gazeta odamlarga o'zlarini sabablar yoki ular hayratga soladigan odamlar bilan tanishtirishga imkon beradi. Muzey va gazeta qilish kerak bo'lgan narsalarni taklif qilishi mumkin. Muzeyning bolalar va kattalar uchun o'quv mashg'ulotlari o'rganish va ko'pincha, ayniqsa, badiiy muskullar misolida, narsalarni yasash uchun imkoniyatdir [3].

O'tgan asrda muzey va gazeta dunyoni tushunish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni taqdim etgan. Bu, ayniqsa, insoniyat tarixida muzeyning roli muhim bo'lib, u yerda eksponatlar inson madaniyati va ularning o'zgarishlarini aks ettiradi. Odamlar o'zlarini tushunishlari uchun o'zlarining o'tmishlarini va boshqa odamlarga bo'lgan munosabatini bilishlari kerak degan tamoyilga asoslanadi. Gazeta, ayniqsa, xuddi shu tamoyil asosida ishlaydigan o'zining badiiy mualliflari orqali, zamon voqealari mazmunini tushuntirishda tarix va boshqa ijtimoiy fanlardan foydalanadi [4].

Aslini olganda, muzey ham, gazeta ham xalqning xizmatkori. Ular xalqqa xizmat qilish bo'yicha o'z majburiyatlarini bajarsalar, muvaffaqiyatga erishadilar. O'zining mavjudligi uchun tirajga bog'liq bo'lgan gazeta, ayniqsa, o'z majburiyatini biladi. Ko'pincha xususiy mulk bo'lgan muzey har doim ham o'zining asosiy mas'uliyatini unchalik tushunmaydi. O'z jamiyati fuqarolariga xizmat ko'rsatuvchi, odamlarning ehtiyoj va manfaatlarini anglaydigan, jamiyat foydalanadigan va unga foydali muassasaga aylangan muzey gazetalar qo'llab-quvvatlashida unchalik qiynalmaydi. Aslida, gazetalar doimiy ravishda yangiliklar va badiiy hikoyalar uchun unga murojaat qilishadi. Bir tomondan faol, ilg'or muzey matbuot uchun foydali bo'lsa, ikkinchi tomondan, matbuot xalqqa yetib borishda muzeyning qimmatli agenti bo'la oladi. Amerikada muzeylar har doim ham mashhur bo'lmagan. Hukumatlar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan va hamma uchun ochiq bo'lgan jamoat muzeylari XIX asrda yanada rivojlangan edi. Muzey, umuman olganda, xususiy muassasa bo'lib, u biron bir alohida mavzuga bag'ishlangan shaxs yoki jamiyat tomonidan qurilgan va qo'llab-quvvatlangan muassasa hisoblanadi. Bu jamiyat a'zolari o'tkan asrlarda, odatda, badavlat fuqarolar yoki o'rtacha ta'minlanganlar sinfiga mansub bo'lib, ularga kollej professorlari, ruhoniylar va olimlar kirgan. Ilmiy muzey, birinchi navbatda, o'quv materiallarini saqlovchi vazifasini bajargan, badiiy muzey o'ziga xos madaniyat klubi sifatida ishlatilgan, tarixiy muzey esa yetakchi oilalarning yozuvlari uchun dam olish maskaniga aylandi[5]. Mazkur maqolada Ervin Zepp o'z davrida muzey va gazetalarni bir-biriga bog'liqlik tomonlarini yoritib bergan.

Birinchi muzeyshunoslikka oid chex asarlaridan biri dastlab muzey xodimi so'ngra akademik, arxeolog va antropolog Lubor Niederle (1865-1944) tomonidan yozilgan va u asar "Tarixdan oldingi namunalarni to'plash va saqlash" deb nomlanib, 1894- yilda nashr etilgan. O'z davri uchun qiziqarli asar edi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy turizm sohasiga oid nashrlar turizmni rivojlantirish, madaniy merosni targʻib qilish hamda jamiyatda madaniy ongni shakllantirishda muhim oʻrin tutadi. Tadqiqot davomida xorijiy va mahalliy nashrlar tahlili shuni koʻrsatdiki, bunday nashrlar nafaqat turistik axborot manbai, balki mamlakatning tarixiy, madaniy va milliy qadriyatlarini keng jamoatchilikka yetkazish vositasi ham hisoblanadi.

Xorijiy tajriba madaniy turizmga oid nashrlarning mazmunan boy, zamonaviy dizayn va marketing usullaridan foydalangan holda tayyorlanishini koʻrsatadi. Mahalliy nashrlarda esa milliy meros, tarixiy obidalar, urf-odatlar va anʼanalarni yoritishga alohida eʼtibor qaratiladi. Shu bilan birga, ularning rivojlanishi raqamli texnologiyalar, internet nashrlari va multimedia platformalarining keng qoʻllanilishi bilan chambarchas bogʻliqdir.

Shunday qilib, madaniy turizmga oid nashrlarni rivojlantirish, ularning sifatini oshirish hamda xalqaro tajribani joriy etish turizm sohasining yanada taraqqiy etishiga, mamlakatning turistik jozibadorligini oshirishga va madaniy merosni keng miqyosda targʻib qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Jalolova.G.T Madaniy turizm va uning hozirgi kundagi ahamiyati // Kanada p-119-202. 2023 y

<https://uzbekistan.travel/uz/turizm-qonunlari/>

2. This analysis of some of the services of the museums and newspapers is adapted from Edgar Dale, How to Read a Newspaper (Chicago, Scott, Foresman and Co., 1941).

3. Erwin C. Zepp. The Museum and the Press. | Published online: 20 Dec 2018. Page 226

4. Erwin C. Zepp. The Museum and the Press. Published online: 20 Dec 2018 Page 227 |